

De elektriciteitsvoorziening van Noord- en Zuidwolde

TEKST:
Arnold Simons

FOTOGRAFIE:
Sieger de Groot
Beeldbank Groningen

We pellen de aarde af, zuigen en bikken van alles uit zijn schil om maar aan energie te komen. Dat doen we al eeuwen, maar de laatste 150 jaar wel zeer extreem. En dan te weten dat de zon 9.000 keer zoveel energie naar de aarde stuurt dan we met zijn allen nodig hebben. Op naar de zonne-energie dus. Laten we eens kijken waar Noord- en Zuidwolde hun elektriciteit vandaan haalden en gaan halen.

De ontwikkeling van elektriciteitscentrales

De eerste elektriciteitscentrale in Nederland kwam in 1886, bij het dorp Kinderdijk, niet ver van Rotterdam. In de provincie Groningen kwam de eerste in 1901, aan de Molenstreek in Veendam. Deze werd als enige in Nederland met turf gestookt. Tot na de tweede wereldoorlog leverde deze stroom aan Veendam en enkele omliggende dorpen. Het gebouw is nu een monument en herbergt sinds 2010 een aantal ateliers.

Na diverse particuliere initiatieven in het land kwamen de gemeentes in actie. Groningen nam als derde gemeente in Nederland eind 1902 haar elektriciteitscentrale in gebruik, naast de gasfabriek aan de Bloemsingel die daar al sinds 1854 stond. Hierdoor konden de gaslantaarns op straat en in gemeentelijke panden worden vervangen door elektrische lampen. Plannen om de paardentram te gaan vervangen door een elektrische tram konden worden uitgevoerd, en de energievoorziening van de stad (stadsgas en stroom) kon zo in eigen hand blijven. In de huizen hoefden de petroleumlampen niet meer te worden gevuld, met een knopje had je zomaar licht. Er kwamen elektrische strijkbouten en in de landbouw ging men elektrisch dorsen etc etc. Electriciteit werd het gemak van de mens.

Wegens de enorme toename van het stroomgebruik werd al snel besloten tot een nieuwe centrale die de provincie Groningen en het noordelijk deel van Drenthe van stroom moest gaan voorzien. Deze kwam in Polder Helpman nabij het dorpje Helpman (gemeente Haren) aan het Oude Winschoterdiep met een schoorsteen van 70 meter hoog

ELECTRISCH DORSCHEN.

en een spoorweghaven voor de aanvoer van steenkool. Dit Provinciale Electriciteitsbedrijf (PEB) Groningen, het eerste PEB in Nederland, ging einde 1914 stroom leveren aan de ook nieuw opgerichte "Maatschappij tot Aanleg en Exploitatie van Laagspanningsnetten" (afgekort de "Laagspanningsnetten"). Hierin participeerden de meeste gemeenten in onze provincie, maar niet Stad Groningen en Noorddijk. Bijzonder

is dat amper een jaar later in 1915 de Polder Helpman bij Groningen werd gevoegd. In 1924 ging de PEB ook "electriciteit en kracht" aan de stad leveren, dit omdat de Bloemsingelcentrale ondanks uitbreidingen de vraag naar stroom niet meer aankon. In datzelfde jaar werden de laagspanningsnetten van Bedum en Onderdendam aangelegd en aangesloten. In 1925 kreeg Zuidwolde haar laagspanningsnet en stroom van het PEB, waarschijnlijk Noordwolde toen ook. De stroom werd via bovengrondse houten elektriciteitspalen aangevoerd. Dit was tot in de zomer van 1982 de laatste palen van de PEB werden neergehaald en het elektriciteitsnet geheel ondergronds ging lopen.

Noordwolde met rechts houten elektriciteitspalen

Werknemers Mij Laagspanningsnetten

In 1931 kwam er een nieuwe Helpmancentrale die in een strak rechthoekig massaal gebouw van rode baksteen huisde, ontworpen door toonaangevend industrieel architect A.H. van Rood. Dit was een van zijn belangrijkste werken. Begin jaren '50 werd de 'oude' Helpmancentrale afgebroken. In 1964 werd aan de overkant aan het Oude Winschoterdiep de Hunzencentrale in gebruik genomen met zijn beeldbepalende vijf 121-meter hoge schoorstenen ("de 5 pijpen"). Deze centrale draaide ook op steenkool, maar begin jaren '70 werd die wegens de vondst van de gasbel bij Slochteren al omgebouwd voor aardgas. De centrale aan de Bloemsingel was geleidelijk overbodig geworden en sloot in 1964 de productie; een deel van het gebouw is

Financieële en economische berichten

Aan het verslag der Maatschappij tot aanleg en exploitatie van **Laagspanningsnetten** te Groningen over het jaar 1924 is het volgende, ontleend:

In den loop van het jaar kwamen de navolgende **laagspanningsnetten** gereed: **Bedum** en **Onderdendam** (gemeente **Bedum**), **Diever**, **Dieverbrug**, **Oldendiever**, **Wapsje**, **Zoerte** en **ten Have** (gemeente **Diever**), **Dwingeloo** (gemeente **Dwingeloo**), **uitbreiding** en **ombouw Emmen**, **Emmercompagnie**, **Noordbarge** en **Westeneseh** (gemeente **Emmen**), **uitbreiding Nieuwstraat** en **ombouw Kromme Elshoog** (gemeente **Haren**), **uitbreiding Hoogezand** en **ombouw Nieuw-Compagnie** (gemeente **Hoogezand**), **uitbreiding Zevenhuizen** (gemeente **Leek**), **Westerwiltwerd** (gemeente **Middelstum**), **Borgercompagnie** (gemeente **Muntendam**), **uitbreiding Oosterhoogebrug** (gemeente **Noorddijk**), **2e Exloërmond**, **Exloërkyl**, **Exloërveen**, **Achterdiep**, **Valthermond** en **Kavelingen** (gemeente **Odoorn**), **uitbreiding haven** (gemeente **Oldelohove**), **Mussel** (gemeente **Onstwedde**), **Grolio** (gemeente **Roden**), **uitbreiding Peizerweg** (gemeente **Roden**), **uitbreiding Parkstraat** (gemeente **Sappemeer**), **ombouw en verzwaring Scharmer-Harkstede** (gemeente **Slichteren**), **Witlerweg**, **Bovensluis** (gemeente **Smilde**), **Bourlanga** (gemeente **Vlinderveede**), **Vledder**, **Frederiksoord**, **Wilhelmina's oord**, **Nijensleek** en **Molenlaan** (gemeente **Vledder**), **ombouw Westerhork** (gemeente **Westerhork**), **Leermens**, **Enum** en **Oosterwiltwerd** (gemeente **'t Zandt**), **Zweeloo**, **Aalden**, **Wezup** en **Meppen** (gemeente **Zweeloo**).

Op 31 December waren in aanleg de **laagspanningsnetten** te: **Uitbreiding Lext** (gemeente **Anloo**), **Den Horn** (gem. **Aduard**), **Zuidwolde** (gemeente **Bedum**), **Weerdinge** (gemeente **Emmen**), **Nieuwediep** (gemeente **Gieten**), **Vogelsangsterg** (gemeente **Haren**), **verzwaring Slichteren** en **Siddebaren** (gemeente **Slichteren**), **Molenwijk** (gemeente **Smilde**), **uitbreiding de Punt** (gemeente **Vries**), **Brittil** (gemeente **Zuidhorn**).

Transformatorhuisje Lutjewolde

De transformatorhuisjes

Gebouwen van afgedankte energiecentrales hebben vrij vaak een tweede leven gekregen. De Laagspanningsnetten blijven in onze herinnering door de transformatorhuisjes (elektriciteitshuisjes) die verspreid in het land en zo ook in de provincie Groningen staan. Zij werden in de jaren '20 van de vorige eeuw gebouwd om voor de dorpen de hoogspanning om te zetten in laagspanning. Ze werden gebouwd in de stijl van de Amsterdamse School, geen twee zijn hetzelfde. De meeste zijn rijksmonument. Voor Zuidwolde staat de dichtstbijzijnde in Lutjewolde.

Zuidwolde (Gr.) Boterdiep
Boterdiep Oz thv Dijkstra elektriciteitspalen@kabels

Stukje krant: 25 Mei 1925
Nieuwsblad van het Noorden

Alleen "groene stroom" is de toekomst

Vanaf 2030 mogen energiecentrales geen steenkool meer verstoken, zij moeten dan gesloten zijn of aangepast voor aardgas, de minst klimaatbelastende fossiele brandstof. Hierop vooruitlopend moeten we niet alleen energie besparen maar ook over op "groene stroom", een term die de rechtsvoorgangers van Essent (PNEM, IJsselmij) in 1995 lanceerden. Hiermee wordt stroom bedoeld die door windmolens of zonnepanelen is geproduceerd. Er is een exponentiële groei van het aantal zonnedaken, medio 2020 werd het aantal van 1 miljoen gepasseerd, zij leveren allemaal stroom aan het net.

gemeentelijk monument, hierin huist "Theater De Machinefabriek". In 1967 fuseerden PEB en Laagspanningsnetten tot de EGD, het Elektriciteitsbedrijf, voor Groningen en Drenthe. Na diverse fusies en splitsingen ontstond hieruit in 1999 Essent. De 2e Helpmancentrale eindigde haar taak op 30 november 1982. Bij de sloop bleven de kantoorvleugel en de turbinehal staan, deze laatste werd omgebouwd tot de huidige Mediacentrale waar o.a. RTV-Noord huist.

Nieuwe Helpmancentrale - Mediacentrale Wutsje - Wikimedia Commons - CC BY-SA 3.0

Deze energietransitie veroorzaakt een tweerichtingsverkeer van stroom: niet alleen van een elektriciteitscentrale naar de gebruikers maar ook andersom. Stroom van zonnepanelen op daken en grond, of stroom van windmolens naar de elektriciteitscentrale of ergens anders heen. Deze 'kleinschalige', decentrale opwek van stroom op meerdere plekken maakt dat de besturing van het elektriciteitsnet niet alleen veel complexer is geworden, maar ook dat deze moet worden verzwaid en omgebouwd.

We maken nu oneigenlijk gebruik van het net, omdat slechts 25% van de stroom van zonnedaken meteen wordt gebruikt. De rest-stroom wordt terug aan het net geleverd en later teruggehaald en gebruikt. Dit betekent dat het elektriciteitsnet als opslagplaats/accu wordt gebruikt. De afbouw van de subsidie-salderingsregeling moet ervoor gaan zorgen dat lokale opslag van de grond komt, dit om zo het net minder te belasten. We gaan steeds meer naar lokale (individuele of collectieve) groene stroomproductie, lokaal gebruik en lokale opslag, zelfvoorzienende woningen en dorpen. Ook Noord- en Zuidwolde moeten mee in de vaart der volkeren: zon op alle daken!

Wegens groeiende stroombehoefte werden er krachtigere centrales in de Eemshaven gebouwd. Deze centrales gingen een groot deel van het land van stroom voorzien. In vergelijking tot de 2e Helpmancentrale met 94 MW vermogen en de Hunzencentrale met respectievelijk 604 MW vermogen, voorziet de Eemshaven vanuit de Eemscentrale (ENGIE, 1978 & 1996) met 2.450 MW vermogen, de MAGNUM (Vattenfall, 2013) met 1.400 MW vermogen en de Eemshavencentrale (RWE, 2015) met 1.560 MW vermogen, veel meer stroom. De Hunzencentrale werd overbodig en op 25 april 1998 werden onder grote belangstelling en met enige ceremonie de 5-pijpen opgeblazen. Het gebouw werd gesloopt en op die plaats verrezen kantoren en de Euroborg, het stadion van FC Groningen.

Met dank aan Sieger de Groot (Zuidwolde; Historische Vereniging (oud) gemeente Bedum) voor de foto's en enthousiast geleverde informatie. Heeft u eventuele aanvullingen of correcties, geef ze door!

- www.ecdurabel.nl
- www.hieropgewekt.nl
- www.energie.vanons.org
- www.milieucentraal.nl
- www.energie.vanons.org
- www.grek.nl
- www.natuurenmilieu.nl
- www.natuurenmiliefederaties.nl